

Глікерія Савчур,

*студентка 2-го курсу факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКІ ВІДНОСИНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Відносини з Румунією посідають особливе місце у зовнішньополітичних інтересах України. Така ситуація зумовлена багатьма чинниками. По–перше, геополітичне положення Української держави характеризується наявністю семи держав - сусідів першого порядку, серед яких Румунія посідає далеко не останнє за важливістю місце у зв'язку зі спільністю державного кордону. По–друге, історична спадщина має як позитивні так і негативні наслідки. По–третє, є значні резерви і нереалізовані потенційні можливості у сфері торгівельно–економічного розвитку.

Взагалі питання українсько-румунських відносин є актуальним в українській як історичній, так і політичній науці, особливо у прикордонні.

Серед науковців, які здійснюють дослідження в даному напрямку, варто насамперед назвати **А.Круглашова, С.Гакмана, Ю.Макара, І.Буркута**, відомих не лише на Буковині, але й далеко за її межами. **На базі ЧНУ імені Ю.Федьковича** уже традиційними стали наукові конференції у форматі **Україна – Румунія – Молдова**, де науковці з цих країн обговорюють історичні, політичні, культурні аспекти взаємодії трьох сусідніх держав. Специфіка України полягає в тому, що вона межує з державами, до складу яких у різні історичні часи входили ті чи інші її регіони.

Відповідно, після розпаду СРСР від радикальних політичних сил у таких країнах, як Росія, Румунія, Угорщина, неодноразово лунали заклики до перегляду кордонів.

Середина 1980-х років увійшла в історію колишнього СРСР як «доба перебудови». Лібералізація економіки, відкриття «білих плям» в історії,

демократизація суспільно-політичного життя викликали на поверхню відцентрові сили, які в кінцевому підсумку призвели до колапсу соціалістичного табору в цілому та СРСР зокрема. У переддень розпаду Радянського Союзу, у **грудні 1989 року**, відбулося падіння режиму Н. Чаушеску в результаті якого загинуло понад 1100 румунських громадян - це була трагедія цілого народу, рана, яка й досі дається взнаки у багатьох румунських сім'ях, було також встановлено демократичне правління в Румунії. Таким чином, обидві країни на початку 1990-х років переживали процеси політичної трансформації від тоталітаризму/авторитаризму до демократії, які відбувалися на дещо різному етнополітичному тлі. Україні вдалося уникнути громадянської війни та кровопролиття, в той час як у Румунії повалення режиму відбувалося за силовим сценарієм. В Україні розпочався національний ренесанс, який виявився у зверненні до української мови, традиції, культури тощо. Натомість у Румунії, яка не зазнавала національного тиску з боку Москви, національний ренесанс виявився у відродженні ідеї **«Великої Румунії»**, своєрідним виявом чого можна вважати прийняту в **червні 1991 році румунським парламентом «Декларацію про пакт Ріббентропа-Молотова і його наслідки для Румунії»**. В останній зазначалося, що президент, уряд, усі політичні сили повинні діяти «задня справдження законних прав населення румунських територій, силою анексованих внаслідок таємних угод». У даному документі було високо оцінено Версальсько-Вашингтонську систему міжнародних відносин, що склалася після завершення Першої світової війни.

Верховна Рада Української РСР розцінила подібні дії Румунії як територіальні претензії, про що йшлося в заяві від 5 липня 1991 року.

Серпневий заколот, що мав місце в Москві у серпні 1991 року, призвів до колапсу, здавалося б, непохитної держави – СРСР. Тож парад суверенітетів, у якому взяла участь й Україна, став символічним підсумком його існування. Результати загальнонаціонального референдуму **1 грудня 1991 року підтвердили прагнення українців до незалежності**, отже, перед світовим співтовариством постало питання про визнання суверенітету незалежної

України, який Румунія визнала 8 січня 1992 року, а 1 лютого того ж року були встановлені дипломатичні відносини між двома країнами.

Упродовж наступних років українсько-румунські відносини були далеко неоднозначними: радикально налаштовані політичні сили Румунії неодноразово піднімали питання щодо перегляду українсько-румунського кордону, статусу румунської національної меншини в Україні тощо. Так, у квітні 1993 року Румунія надіслала до МЗС України ноту, в якій проголосила неправомірним Договір між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і Урядом Румунської Народної Республіки про режим радянсько-румунського державного кордону, співробітництво і взаємну допомогу з прикордонних питань, підписаного у Бухаресті в лютому 1961 року.

У 1992 році президент Румунії І.Ілієску вимагав подолання «наслідків пакту Ріббентропа-Молотова», а в 1993 році Румунія в односторонньому порядку денонсувала радянсько-румунську угоду 1961 року, що була основою лінії українсько-румунського кордону. Так як даний договір був юридичною основою лінії українсько-румунського кордону, відмова від нього стала формальною підставою для висловлення територіальних претензій до України з боку як окремих політичних партій та неурядових організацій Румунії, так і на офіційному рівні. Більше того, у 1994 році Румунія в односторонньому порядку підтвердила рішення щодо його денонсації. Враховуючи той факт, що Румунія та Україна – держави-сусіди, керівництво обох країн розуміло важливість розв'язання існуючих суперечок, налагодження політичного діалогу та співпраці у різних сферах, починаючи від культурної і завершуючи економічною. У 1993 році розпочалась підготовка до підписання базового політичного договору між обома державами, яка тривала майже чотири роки. Незважаючи на те, що між двома країнами були встановлені дипломатичні відносини, відбувався розвиток торговельно-економічних відносин, процес підготовки документу був ускладнений територіальними претензіями та неготовністю сторін до діалогу.

У березні 1996 року в Києві відбулося перше засідання міждержавної Консультативної ради, учасники якої підкреслили важливість розвитку двосторонніх відносин у форматі Україна – Румунія, 2 червня 1997 року у м.Констанца (Румунія) був підписаний базовий політичний договір між Україною та Румунією про добросусідство і співробітництво, додатком до якого став окремий протокол про вирішення територіального спору щодо морського кордону в Чорному морі на основі міжнародного права та можливе звернення до Міжнародного суду ООН в Гаазі, який ратифікувала Верховна Рада України 17 липня 1997 року. Договір був укладений терміном на 10 років, і його чинність, згідно з умовами, автоматично продовжуватиметься на «новий п'ятирічний строк, якщо жодна із Договірних Сторін не менше ніж за один рік до закінчення відповідного терміну його чинності письмово не повідомить іншу Договірну Сторону про свій намір денонсувати цей Договір». «Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією» став першим базовим документом, у якому Україна та Румунія визначили фундамент подальшої взаємодії та комунікації, основні напрямки співпраці та особливості врегулювання болючих питань міждержавних відносин.

Фактично даний документ став основою українсько-румунських відносин на наступні десятиліття. Окрема стаття договору була присвячена питанню делімітації державного кордону між Україною та Румунією. Так, у статті 2, пункт 1 наголошувалося, що сторони «підтверджують як непорушний існуючий між ними кордон», однак уже в пункті 2 цієї ж статті наголошувалося, що договірні сторони укладуть окрему угоду про режим кордону між двома державами і вирішать питання делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон. На момент укладення Договору подібне формулювання було єдино прийнятним, хоча, на нашу думку, українська сторона розраховувала на збереження існуючого кордону між Україною та Румунією як на суші, так і на морі. На продовження вирішення територіальних питань та відповідно до статті 2 базового договору між Україною та Румунією, 17 червня 2003 року у місті Чернівці був укладений «Договір між Україною та

Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань», ратифікований Україною 12 травня 2004 року. У статті 1 Договору про режим українсько-румунського державного кордону було чітко визначено лінію державного кордону між договірними сторонами. Підписання даного договору, на думку тодішнього міністра закордонних справ України А.Зленка, було значною подією «для всієї Центрально-Східної Європи. Наш регіон став більш стабільним і передбачуваним, а перспективи регіональної співпраці – більш позитивними» Подальший розвиток подій засвідчив, що питання делімітації континентального шельфу є особливо тремтливе в українсько-румунських відносинах: у вересні 2004 року Румунія передала на розгляд Міжнародного суду ООН питання про делімітацію континентального шельфу та виняткових економічних зон між двома країнами. Упродовж п'яти років тривав судовий процес, результатом якого стало винесене 3 лютого 2009 року рішення Міжнародного Суду про те, що острів Зміїний не може вважатися частиною прибережної лінії України при визначенні серединної лінії при делімітації континентального шельфу та виключної економічної зони. Таким чином, у Договорі 1997 року були закладені підстави для подальшої ревізії існуючих кордонів і, попри завірення у їхній непорушності, на початку XXI століття з ініціативи румунської сторони перегляд таки відбувся. Водночас варто зауважити, що підписання даного Договору стало підтвердженням євроатлантичних прагнень Румунії та рішення останньої відмовитися від ідеї «повернення північної Буковини». Тодішній президент Румунії Е.Константінеску під час прес-конференції у штаб-квартирі НАТО заявив: «Північна Буковина ніколи не належала ні Україні, ні Росії, але румуни готові піти на «історичну жертву» заради вступу до НАТО». Принципова домовленість щодо сухопутного кордону стала тим фундаментом, на якому почали вибудовуватися модерні українсько-румунські відносини. Складним, окрім територіального, виявилось і питання забезпечення прав національних меншин. У базовому Договорі 1997 року було чітко визначено, що українська

меншина в Румунії включає громадян Румунії, а румунська меншина в Україні включає громадян України, «незалежно від регіонів, де вони проживають і які відповідно до їх вільного вибору належать цій меншині, зважаючи на їх етнічне походження, мову, культуру чи релігію». Договірні сторони домовилися про право на свободу виявлення, збереження та розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної ідентичності, право зберігати та розвивати свою культуру та право на захист від будь-якої спроби асиміляції проти волі представників національної меншини в одній або іншій державі. Договором гарантувалося використання рідної мови у відносинах з органами державної влади відповідно до національного законодавства, яке повинно було бути приведене у відповідність до міжнародних норм та конвенцій щодо захисту прав національних меншин. Фактично, в Договорі були прописані основні права та обов'язки сторін у сфері захисту національних меншин. Однак підписання та ратифікація Договору, на нашу думку, не стала тією точкою відліку, після якої сторони почали активну співпрацю у даній царині. Більше того, питання недостатнього забезпечення прав національних меншин урядами України та Румунії стало предметом постійної дискусії, що мала місце у різних площинах – офіційному, науковому, публіцистичному, культурноосвітньому. Питання забезпечення прав українців в Румунії та румунів в Україні є предметом досліджень багатьох українських та румунських авторів. Статистичні дані початку XXI століття щодо кількості українських шкіл, газет та ін. в Румунії та румунських в Україні засвідчують, що попри неодноразові заяви радикальних сил ситуація із забезпеченням мовних, культурно-освітніх, інформаційних та інших прав румунської громади в Україні значно краща, аніж українців в Румунії.

Після Помаранчевої революції в Україні, у 2005-2006 роках спостерігалася активізація двосторонніх контактів та співробітництва між двома державами, що стало можливим завдяки роботі глав держав В.Ющенко та Т.Басеску, які прагнули розв'язати усі спірні питання.

До 2008 року між Україною та Румунією було підписано понад п'ятдесят двосторонніх договірно-правових документів і міжнародних угод, спрямованих на врегулювання різноманітних сфер міждержавної та регіональної взаємодії. Однак в цілому головним меседжем українсько-румунських відносин залишалися недостатнє забезпечення прав національних меншин та проблема подвійного громадянства, яка з кожним наступним роком XXI століття перетворюється на дедалі більший виклик для України.

Отже, українсько-румунські відносини мають досить складний шлях розвитку: то криза двосторонніх відносин, то, навпаки, їх піднесення, що в результаті призвело до значних змін в обох країнах. Але домінування у двосторонніх стосунках саме проблемних питань не спонукало до активного діалогу. Взагалі до 2008 року між Україною та Румунією було підписано понад п'ятдесят двосторонніх договірно-правових документів і міжнародних угод, але процес укладання двосторонніх угод супроводжувався чисельними спробами переговорів.

Разом з тим важливим для України і Румунії є подальша розбудова добросусідських відносин адже крім різних договорів і угод є також культурна духовна спадщина (У румунській землі покоїться прах видатних борців за незалежність України Івана Мазепи та Пилипа Орлика; у румунському місті Галац, що на Дунаї, встановлено перший за межами України пам'ятник українському гетьману І.Мазепі (2004 р.) і т.д.); та спільність кордону (понад 500 км), значний потенціал торговельно-економічної і транскордонної співпраці, проживання на території обох країн національної меншини іншої сторони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лускалова К.Є. Україна – Румунія: Сучасні Тенденції Двосторонніх Відносин / Зовнішня Політика І Дипломатія: Традиції, Тренди, Досвід. - 2016. - Випуск 22. - С. 30-31

2. Нечаєва-Юрійчук Н. - Українсько-Румунські Відносини На Сучасному Етапі: Виклики Євромайдану. - 2016.

3. Андрейко В. - Українсько-Румунські Відносини В Контексті Набуття Румунією Членства В Європейському Союзі. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22419/1/pdf>